

2022-02-15
Kulturdepartementet

Remissvar från Konstnärscentrum över betänkandet SOU 2021:77 Från kris till kraft. Återstart för kulturen.

Konstnärscentrum är bildkonstnärernas centrumbildning, en organisation med ca 1400 professionella bildkonstnärer som medlemmar. Vi förmedlar konstnärliga uppdrag värda drygt 20 miljoner kronor per år, vi ger våra medlemmar kompetensutveckling och vi driver plattformar och projekt som främjar både förmedling och konstnärlig utveckling. Konstnärscentrum drivs av bildkonstnärerna själva och har därför god kunskap om branschen och breda kontaktytor mot de professionella utövarna.

Generella synpunkter på utredningen

Konstnärscentrum välkomnar utredningen och dess förslag, särskilt de som berör trygghetssystemen. Genomgående förstärkningar av till exempel stipendier möter ett stort behov hos bildkonstnärerna, men vi vill även föra fram vikten av att stärka utveckling och förmedling av fler betalda konstnärliga uppdrag. Konstnärscentrum ser positivt på utredningens fokus på mer långsiktiga ekonomiska villkor för offentligt finansierade verksamheter, något som skulle göra stor skillnad för hela kulturekonomin.

I utredningen finns bra beskrivningar av situationen för de enskilda professionella kulturutövarna, och hur de statliga, regionala och kommunala nivåerna inom kulturlivet arbetar. **Det vi saknar är en genomlysning av de professionella kulturutövarnas självorganiserade verksamheter och organisationer.** Inom bildkonsten utgör de konstnärdrivna verksamheterna och organisationerna en stor och viktig del av arrangörsledet, samtidigt som de fungerar som infrastruktur för enskilda bildkonstnärer genom projekt, samlingsplatser, utbildningar och publika samtal.

En mycket stor del av pengarna i förslaget går till digitalisering av kulturarvet, något som är viktigt, men ska det samtida kulturlivet konkurrera med detta? Det är helt andra yrkesgrupper än de inom kulturlivet som drabbats av pandemin som kommer att ta del av de hundratals anställningar som nämns i utredningen.

En annan mycket stor del går till kulturcheckar, något som knappast alls kommer bild och formområdet till del. Hur ser balansen ut mellan olika kulturområden?

Sammanfattning av Konstnärscentrums synpunkter och förslag

Konstnärscentrum vill se ett större helhetsgrepp om bild och formområdet inom kulturpolitiken, eftersom vår infrastruktur inte är tillräckligt synlig och värderad i dag. Bildkonstnärer är i stor utsträckning skapare av sina egna sammanhang, och vi ser ett behov av att dessa initiativ stötts av stabila organisationer och nätverk. Inom bildkonsten finns även en kultur av obetalt arbete som norm, vilket är ett strukturellt problem i sig. Bildkonstnärernas arbetstid är en resurs som i stor utsträckning används till andra inkomstkällor, och bidragsgivare och politik måste arbeta medvetet för att stötta bildkonsten att förändra detta. Förmedlingen av betalda konstnärliga uppdrag mot olika typer av uppdragsgivare behöver utvecklas, samtidigt som den offentliga finansieringen måste komma bildkonstnärerna till del på ett bättre sätt.

Våra viktigaste förslag:

- **Förstärk befintlig infrastruktur i form av organisationer och självorganiserade verksamheter inom bildkonstområdet.**
- **Fördela medel från arbetsmarknadsdepartementet till centrumbildningarna.**
- **Se över hur kultursamverkansmodellens medel når ut till det fria kulturlivet.**
- **Utred frågan om avdragsrätt på köp av konst av nu levande konstnärer.**

Synpunkter och förslag

3.2.4 Flernivåstyret skapar osäkerhet kring kulturens finansiering

Vi håller med i beskrivningen. Den komplexa strukturen är ett hinder för bildkonstnärerna och kräver alltför mycket arbete för de små verksamheter det rör sig om.

5.2 Kulturens centrala samhällsvärde behöver tydliggöras

I linje med FN-konventionen slår grundlagen fast att offentliga verksamheter ska verka för den enskildes kulturella välfärd. Men lagen gör sedan prioriteringsordningen att det allmänna särskilt ska trygga rätten till ett antal specifika rättigheter, till exempel bostad, utbildning och social omsorg, och där utelämnas kulturen. Kulturen tillhör välfärdens kärna!

5.5.3. Gestaltad livsmiljö bidrar till attraktiva och hållbara samhällen

Synpunkt: Många aktörer inom bildkonsten vill aktivt formulera sig inom ramen för Gestaltad livsmiljö, och ser där en stor potential för att utvidga och utveckla begreppet offentlig konst. Det gäller även Konstnärscentrum som har en lång tradition av att arbeta med konst i offentliga rum. Vi ser möjligheter till fördjupat konstnärligt arbete i nya roller, ofta i sammanhang där uppdragen betalas på en nivå som liknar andra kvalificerade yrkesgrupper. Tyvärr finns en svårighet för bildkonstnärerna att driva utvecklingen genom

att delta i de diskussioner som nu pågår i olika sammanhang, och vi ser tydligt hur konsten glider undan till förmån för till exempel arkitekturfältet som har helt andra resurser. Bildkonstnärernas perspektiv ger möjligheter att tänka om och tänka annorlunda, något som är värdefullt i den omställning som krävs för hållbara samhällen.

Konstnärscentrums förslag: Utlys särskilda medel för att bildkonstaktörer ska kunna arbeta aktivt med fältet Gestaltad livsmiljö i samverkan med till exempel arkitektbranschen, kommuner och civilsamhällets organisationer.

5.5.4 Offentlig konst är ett utvecklingsområde

Vi tillstyrker utredningens formulering att *”Regeringen bör ge Statens konstråd i uppdrag att etablera en samordnande nationell kunskapsplattform för arbetet med offentlig konst...”*

Vår synpunkt är att detta bör genomföras och att representanter från det fria konstlivet (utövarorganisationer eller självorganiserade verksamheter med erfarenhet av offentlig konst i olika former) ska finnas med på samma villkor som myndigheter och institutioner.

”...och utöka Statens konstråds anslag i syfte att bidra till att statliga fastighetsägare ökar sin tillämpning av enprocentregeln.”

Vår synpunkt är att även detta bör genomföras. Enprocentregeln är en mycket viktig utgångspunkt i allt arbete med offentlig konst. Statens konstråd bör kunna arbeta starkare på detta sätt.

7.2.3 Kulturcheckar som stimulansstöd

Synpunkt: Konstnärscentrum anser inte att detta förslag bör genomföras då effekten troligen inte blir stor. Om förslaget ändå genomförs bör det balanseras med åtgärder som stärker bild och formområdet, då vårt område i princip inte kan ta del av det.

7.2.4 Stärk allianserna

Synpunkt: Förslaget bör balanseras med stärkt finansiering till centrumbildningarna som har en liknande funktion för ett bredare fält av professionella utövare. Det gäller framförallt centrumbildningarna inom de områden där allianser inte finns, bland annat bild och form, som bör stärkas på ett sätt som jämnar ut resurserna utifrån de behov som finns.

7.3.2 Stärk stödet för konstnärer

Synpunkt: Konstnärsnämndens långtidsstipendier bör nå ut till fler bildkonstnärer, som ett sätt att balansera bristen på anställningar och långa uppdrag inom bildkonsten. Summan 3 miljoner kronor årligen är därför alldeles för liten. Jämförelser bör exempelvis göras med allianserna eller medel till andra konstområdets institutioner.

7.3.3 Stärk kultursamverkansmodellen

Synpunkt: Vår bedömning är att mycket lite av kultursamverkansmodellens resurser når fram till de enskilda bildkonstnärerna. De institutioner som finns inom bildkonsten ger årligen få uppdrag och samarbeten till konstnärer och upprätthåller inte yrkesområdet på samma sätt som exempelvis teaterns regionala scener. Regionerna bör uppmuntras att arbeta medvetet med att fördela medel jämnare till olika kulturområden, och att utveckla nya stöd som är anpassade till bildkonstområdet.

Synpunkt: Det som idag kallas Regionala utvecklingsmedel hette när de infördes "Fria medel inom samverkansmodellen". Idag krävs regionalt samarbete eller godkännande från regionen för att för ett fritt bildkonstinitiativ ska komma ifråga för projektstöd, något som motverkar idén om att stödet ska stötta det fria kulturlivet. Dessutom kan regionerna själva söka medel och då konkurrera med det fria kulturlivet. Detta är ännu ett skäl till att medlen inte når bildkonstnärerna.

Synpunkt: Vi upplever ett glapp mellan hur regionernas kulturplaner formuleras och hur de sedan efterlevs. Detta skapar problem för det fria kulturlivet då regionernas mål blir oklara. Det saknas ett incitament för regionerna att uppfylla sina egna mål.

Synpunkt: Kultursamverkansmodellen har gjort att centrumbildningarnas möjligheter att verka har försvagats, genom att enbart tre regioner ger rimliga verksamhetsstöd till en verksamhet som ska vara nationell och täcka hela landet. Situationen förstärks av att vårt nationella verksamhetsstöd är underdimensionerat.

Konstnärscentrums förslag:

En handlingsplan bör formuleras för hur centrumbildningarna ska stärkas i hela landet.

Utred hur måluppfyllelsen för kulturplanerna ska följas upp.

De regionala utvecklingsmedlen bör öka och ramarna för dem bör ses över i syfte att öppna upp bättre för det fria kulturlivet.

7.3.4 Stärk förutsättningarna för civilsamhällets kulturaktörer

Synpunkt: Vi vill återigen lyfta de självorganiserade verksamheter och organisationer som är bildkonstens infrastruktur i stor utsträckning. Större aktörer är till exempel Den kollektiva hjärnan, som organiserar 31 självorganiserade verksamheter och ständigt växer, och Konstfrämjandet som i 16 distrikt över hela landet bedriver verksamhet med professionella bildkonstnärer i samarbete med konstföreningar, civilsamhället och kommuner/regioner. Samtidigt finns en rad mindre initiativ som ligger i fältet mellan enskilda konstnärer och organiserad verksamhet, till exempel residensverksamheter och konstnärsföreningar. Både stora och små aktörer faller mellan stolarna eftersom de inte värderas utifrån deras betydelse för bildkonstområdets infrastruktur. Vi vill se att det tas ett helhetsgrepp om hur

dessa verksamheter, tillsammans med Konstnärscentrum, kan stabiliseras genom tydliga uppdrag och höjda verksamhetsstöd.

Centrumbildningarna

Kulturskaparnas behov av förmedling är mycket stort efter pandemin, med flaskhalsar och köbildning efter inställda pjäser, konserter, föreställningar och utställningar. Vi är därför förvånade över att centrumbildningarna, kulturutövarnas egna branschorganisationer för förmedling, främjande och kompetensutveckling inte alls lyfts fram i utredningen.

Centrumbildningarnas möjlighet att ge stöttning i form av rådgivning, yrkesgemenskap och plattformar har dessutom en extra viktig funktion just nu för ensamarbetande kulturutövare som drabbats både ekonomiskt och mentalt av pandemin.

Våra 13 ideella organisationer har hög kompetens inom våra respektive yrkesområden, och kan snabbt skala upp verksamheten för att möta behoven hos våra 12 000 medlemmar. Under pandemin har vi fått tillfälliga förstärkningar, vilket gjort skillnad, men det krävs långsiktig stabilitet för att vi ska kunna arbeta hållbart.

Som arbetsförmedlande organisationer behöver vi kunna ta del av resurser från det arbetsmarknadspolitiska området. Detta eftersom Arbetsförmedlingen inte vänder sig till egenföretagare, vilket våra medlemmar till största delen är. Förmedling av uppdrag inom kultursektorn görs bäst av de som kan branschernas specifika villkor, och vi vet hur vi når ut till uppdragsgivarna.

Konstnärscentrums förslag:

Förstärk befintlig infrastruktur i form av organisationer och självorganiserade verksamheter inom bildkonstområdet.

En handlingsplan för hur centrumbildningarna ska stärkas i hela landet.

För över resurser från arbetsmarknadspolitiken till centrumbildningarnas förmedlingsverksamhet och kompetensutveckling riktad till kulturutövare.

Förstärk centrumbildningarnas kulturpolitiska uppdrag som stöd för det fria kulturlivet och se över hur en långsiktigt hållbar finansiering kan tillgodoses.

7.3.5 Långsiktiga stöd

Konstnärscentrum tillstyrker helt förslaget att Kulturrådet ska kunna fördela fleråriga verksamhetsstöd. Detta skulle underlätta mycket för många verksamheter. Det fria kulturlivet präglas av ekonomisk osäkerhet och kortsiktighet, och kärnverksamhet finansieras ofta av projektstöd. Detta ger osäkra arbetsvillkor och kort planeringshorisont.

7.4. Stärk internationellt utbyte och samverkan

Synpunkt: Bildkonstens verksamheter är små och resurssvaga, vilket gör det svårt att skapa internationella samarbeten, till exempel inom Kreativa Europa. Mycket oavlönat arbete krävs för att få själva ansökan till stånd. Vi efterlyser ett mer smart, lättrörligt och snabbt system anpassat för våra verksamheter. Kontakter och projekt som uppstår kan sedan ligga till grund för mer krävande ansökningsprocesser.

Konstnärscentrums förslag: I förstärkningen bör ingå snabba, mindre bidrag till kulturverksamheter för internationellt utbyte.

7.5 Stärk trygghetssystemen

Synpunkt: Vi välkomnar den genomlysning utredningen gör och hänvisar till Konstnärernas riksorganisations remissvar. Vår kommentar är att pandemin lärt oss att förändringar är möjliga, och att det går att skapa ett modernt system som även fungerar för konstnärer.

Vi vill särskilt peka på de låga pensioner många bildkonstnärer har i dag, efter ett yrkesliv med omväxlande stipendier och egenföretagande med lågt betalda uppdrag. Vi vill se större möjligheter till att leva på den inkomst som trots allt finns, och att kunna spara inför slutet av livet. Ett sätt att kompensera för hur situationen sett under många år är ett höjt grundavdrag för konstnärer.

Konstnärscentrums förslag: Höj grundavdraget för konstnärer till en nivå på 100 000 kr.

7.5.1 Utred hur stipendier ska hanteras i trygghetssystemet

Konstnärscentrum tillstyrker helt detta förslag.

7.5.2 Utveckla informationen om trygghetssystemen

Synpunkt: Vi ser mycket positivt på att Konstnärsnämnden får i uppdrag att bistå Försäkringskassan med sakkunskap om kombinatorer.

7.6.1 Digitalisera kulturarvet

Synpunkt: Konstnärscentrum ser kritiskt på att så stor del av förslaget läggs på något som ligger utanför kulturutövarnas arbetsmarknad.

7.7.2 Fördela exportstöd

Synpunkt: Kommersiella gallerier med internationell marknad är endast en liten del av bildkonstens publika verksamhet. Exportstödet bör göras lättillgängligt även för enskilda företag, konstnärskonstnärdrivna gallerier, konstnärskonstnärdrivna verksamheter, organisationer och liknande för att öka det internationella utbytet och främja bildkonstnärernas etablering utanför Sverige.

7.7.3 Utveckla och samordna politiken för kulturella och kreativa näringar

Synpunkt: Många konstnärliga verksamheter, organisationer och självorganiserade projekt och initiativ bedriver en verksamhet med inslag av mer kommersiell och marknadstillvärd art, även där de konstnärliga ambitionerna lyfts starkast. Men konstnärliga verksamheter och initiativ drar sällan till sig kapital från den traditionella KKN-sfären med Tillväxtverket, Vinnova, EU-stöd som stora potentiella finansiärer. Begränsande konkreta faktorer är utlysningars krav om särskilda verksamhetsformer, krav på omsättning av viss storlek, att stödet kommer först när aktiviteter genomförts (svårt för små lågt finansierade verksamheter), utlysningar som är formulerade främst utifrån andra branschers arbetsätt och behov, trots att KKN omsätter så mycket pengar i Sverige. Kunskapen om KKN-stöd är lågt i konstområdet, det krävs mycket arbete med ansökningar och trösklarna är höga. Stöden behöver därför anpassas efter små verksamheter med osäker ekonomi.

Utred frågan om avdragsrätt för företag som köper konst från *nu levande konstnärer*. De flesta nu levande konstnärers verk är inte investeringsobjekt, och vi vill lyfta hur det i exempelvis Danmark säljs mer konst till privata företag eftersom det är avdragsgillt.

Konstnärscentrums förslag:

Se över företagsstöden så att de också når konstnärliga verksamheter, till exempel genom:

Förändringar i krav på verksamhetsform, omsättningskrav och andra faktorer som stänger ute små kulturverksamheter med osäker finansiering.

Utlisningar mot konstområden utifrån samarbete mellan aktörer inom regional utveckling och kulturförvaltningar.

Ökade stödfunktioner i hela landet, både i form av rådgivning och utvecklingsmedel för att ta fram pilotprojekt.

Utred frågan om avdragsrätt på köp av konst av nu levande konstnärer.

7.8.3 Främja förutsättningarna för kultur i skolan

Konstnärscentrum tillstyrker förslaget att Skolverket får i uppdrag att främja samarbete mellan skolväsende och kulturaktörer i syfte att uppnå skolans mål. Tillgången till kultur för barn och unga är i dag ojämnt fördelad över landet och bygger på var det finns fungerande strukturer och eldsjälar.

Synpunkt: Uppdraget bör genomföras i samråd med både Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet och *representanter från det fria kulturlivet som förmedlar kultur till skolan, till exempel centrumbildningarna.*

Konstnärscentrum tog 2019 initiativ till plattformen Konstdepartementet där vi tillsammans med övriga centrumbildningar inom Bild och form främjar utbyte mellan skolan och bild och formkonstnärer.

Synpunkt: Bild och form upptar en mycket liten del av kulturupplevelserna i skolan, beroende på brist på egen infrastruktur, samlade plattformar och resurser för kommunikation. Det finns också en stark tradition i skolan av att främst välja teater och musik för kulturupplevelser i skolan - sammantaget förstärks obalansen i det kulturutbud som erbjuds barnen till en låg andel bild och form. Särskilt gäller detta elevers möten med professionella bildkonstnärer. Barn ska få ta del av den stora mängd intressanta konstnärskap som finns i landet, och samtidskonstens vida spridning av ämnen och metoder lämpar sig mycket väl för att koppla i alla läsåmnen och läroplanens mål. Tolkning av bild och förståelse av egna möjligheter till olika konstnärliga praktiker är viktiga kunskaper i dagens värld som präglas av bildinformation. Läsfremjande insatser har under lång tid funnits vilket till exempel gett möjligheter för elever att möta författare och få en förståelse för såväl skrivande, läsande som författaryrket. Vi vill se en liknande modell för bild och formområdet.

Konstnärscentrums förslag:

Inom samverkansmodellen bör ett jämnare regionalt/lokalt stöd för kultur riktad till barn och unga adresseras på lämpligt sätt.

Vid sidan av läsfremjande insatser bör särskilda insatser för visuell litteracitet införas för att stärka bild och formområdet i skolan

7.9 Bredda deltagandet och minska snedrekryteringen i kulturlivet

Synpunkt: Arbetet med breddat deltagande och minskad snedrekrytering inom bildkonstområdet förutsätter radikalt förbättrade förutsättningar för att leva på sitt yrke. Vi möter nyanlända konstnärer som har mycket svårt att navigera i det komplicerade landskap som yrkesområdet är, men det är inte främst upplysning och rådgivning som behövs utan lotsning till betalda konstnärliga uppdrag för att etablera sig i ett nytt land. När även konstnärer med de bästa förutsättningar i form av socialt, kulturellt och ekonomiskt kapital har svårt att förhandla om arvoden och avtalsvillkor krävs ett omtag som gäller alla. Det ger i sin tur förutsättningar för att arbeta aktivt mot snedrekrytering.

7.10.3 Stöd utvecklingen av en nationell plattform för utställningsaktörer inom bild- och formkonst.

Synpunkt: Viktigt är att även de konstnärsdrivna utställningsaktörerna inkluderas. Bildkonstens publika verksamhet består av allt från tillfälliga initiativ med projektstöd till kommunala, regionala och privata konsthallar med betydligt starkare ekonomi. Här behöver mer utbyte skapas så att hela ekosystemet stärks.

7.10.4 Utred förutsättningarna för en kulturstiftelse

Konstnärscentrum tillstyrker helt förslaget.

Synpunkt: En kulturstiftelse bör arbeta brett och ha utlysningar utan alltför styrande formuleringar.

För Konstnärscentrums huvudstyrelse

Ordförande Anna Ridderstad